



**ZAJEDNO ZA IZLAZAK IZ KRIZE  
PLATFORMA ZA REFORME - DOGOVOR ZA BUDUĆNOST**





# **ЗАЈЕДНО ЗА ИЗЛАЗАК ИЗ КРИЗЕ PLATFORMA ZA REFORME - DOGOVOR ZA BUDUĆNOST**

Beograd, oktobar 2012.



## SADRŽAJ:

### **SRBIJA U KRIZI – EKONOMIJA I DRUŠTVO PRED IZAZOVIMA PLODOTVORNOG SOCIJALNOG DIJALOGA** . . . . . 7 – 17

Komentar

Prof. dr. Petar Đukić, redovni profesor Univerziteta u Beogradu

### **ZAJEDNO ZA IZLAZAK IZ KRIZE PLATFORMA ZA REFORME – DOGOVOR ZA BUDUĆNOST** . . . . . 18 – 36

Objedinjeni usaglašeni zvanični stavovi UGS NEZAVISNOST i UPS

Zlata Zec, izvršna sekretarka UGS NEZAVISNOST

Dragoljub Rajić, savetnik za ekonomska pitanja u UPS

AKCIONI PLAN . . . . . 35 – 36

ZAKLJUČAK . . . . . 36 – 38



Prof. dr Petar Đukić, redovni profesor Univerziteta u Beogradu

## SRBIJA U KRIZI - EKONOMIJA I DRUŠTVO PRED IZAZOVIMA PLODOTVORNOG SOCIJALNOG DIJALOGA

Gde je Srbija danas? Na to pitanje teško je odgovoriti iz ugla neutralnog eksperta-posmatrača, koji bilansira pozitivne i negativne ekonomske rezultate i pretpostavke za izlazak iz krize. Početak je namerno intoniran pozitivno, odnosno orijentisan ka "izlasku iz krize" iz dva razloga:

- prvo, i u krizi se mora živeti, pa se oduvek traže načini najprihvatljivijeg načina života u krizi;
- i drugo - sve ima kraj pa i kriza, pa valja minimizovati njene troškove, i pripremiti se za kvalitetnije sistemske pretpostavke razvoja nakon krize.

Izvorno starogrčko značenje reči kriza (*krisis* = prekretnica) pozajmljeno je iz medicine u kojoj je značila prelomni medicinski momenat za odluku o tome da li će stanje pacijenta krenuti ka oporavku ili ka nekom još gorem, možda čak smrtnom ishodu.

Dokora su ovdašnji ekonomski sistem i način života velikim delom bili rezultat međunarodne pomoći, budžetskih i drugih sredstava od privatizacije, stranih investicija, relativno obimnog priliva doznaka iz inostranstva, kao i vrlo dinamičnog trenda međunarodnog i unutrašnjeg zaduživanja, što je sve dozvoljavalo brzi rast potrošnje po tim osnovama, a uz to i relativno visok rast ekonomske aktivnosti do 2008. Da li je đavo odneo šalu tek kada su tokovi iz okruženja pokazali da više nema života na račun budućih i neizvesnih prihoda, ili onda kada je u najširem okruženju postalo očigledno da je gotovo sa periodom visokih stopa rasta proizvodnje i investicija, međunarodne trgovine i

transfera kapitala, na bazi sve veće tražnje koja je dolazila iz brzorastućih zemalja Azije, kao i predimenzionirane kreditne potrošnje na osnovu podsticanja tražnje za investicionim kreditima sa Zapada - to više nije važno.

Bitno je trenutno to da se Srbija nalazi, ne u recesiji kao kratkoročnom stanju ekonomije, već u dubokoj *strukturalnoj, socio-ekonomskoj, političkoj, moralnoj, odnosno sistemskoj krizi. Svakako da ta kriza ima svoju fiskalnu, dužničku, proizvodnu ili čisto socijalnu dimenziju.* Međutim, ispod svih pomenutih varijabli u brojiocu, kao faktora manifestacija krize, ispod razlomačke crte samo je jedan zajednički imenitelj: *kriza institucija ili urušavanje sistema.* Reč je o načinu kako funkcionišu odnosi moći formalnih i neformalnih grupa i ustanova vlasti.

Uopšte nije izvesno da li će izlazak iz aktuelnih dugotrajnih i teških neprilika i socijalnih poremećaja Srbija smoci snage da ne sklizne u jedan prinudno egalitarni i manje više nasilan totalitarizam, daleko od demokratije, ljudskih prava, socijalne kooperacije i etablirane tržišne privrede. Na to navodi evolucija prethodnog ekonomsko-socijalnog stanja i ogromnih ekonomsko-socijalnih iskušenja kroz koja je zemlja prošla tokom poslednje dve decenije. Gotovo svi dosadašnji naponi koji su tekli u pravcu izgradnje demokratskog društva i tržišne otvorene privrede, mogli bi otići u nepovrat iz prostog razloga što je gotovo do krajnosti istrošen ključni resurs ekonomske i socijalne integracije - *opšte poverenje* ljudi u državu, preduzeća, sindikate, civilni sektor, kao i u druge ljude oko njih. U krizi je čitav sistem opštih načela i vrednosti koje proističu iz tržišne ekonomije, demokratije i morala, pa i tradicionalnih ustanova kakve su recimo crkva, akademije nauka, univerziteti itd. Zato će preobražaj čitavog društva u ekonomskom i socijalnom smislu morati da bude neizvestan, dug, mukotrpan i daleko teži, nego što je to bio period koji nas je uveo u krizu. U tom procesu od možda najvećeg značaja biće uspostavljanje jednog realističnog dijaloga i plodotvorne socijalne kooperacije, kao i elementarnog sporazuma o životu u krizi između predstavnika poslodavaca, zaposlenih i države.

## **MAKROEKONOMIJA, STATISTIKA I STVARNI ŽIVOT LJUDI**

Makroekonomski rezultati su samo jedna statistička slika stanja. Naravno da ona ne govori dovoljno o načinu života, standardu, raspoloživom dohotku i socijalnim protivrečnostima. Međutim, u Srbiji se pored loše statistike može konstatovati manjak kvalitetnih istraživanja socijalne strukture, sive ekonomije, neformalne moći, pa i porodične i ljudske solidarnosti na kojoj se zasnivaju život i preživljavanje u svim kriznim uslovima, tako da se ne zna dovoljno o mogućnostima i potrebama života u krizi.

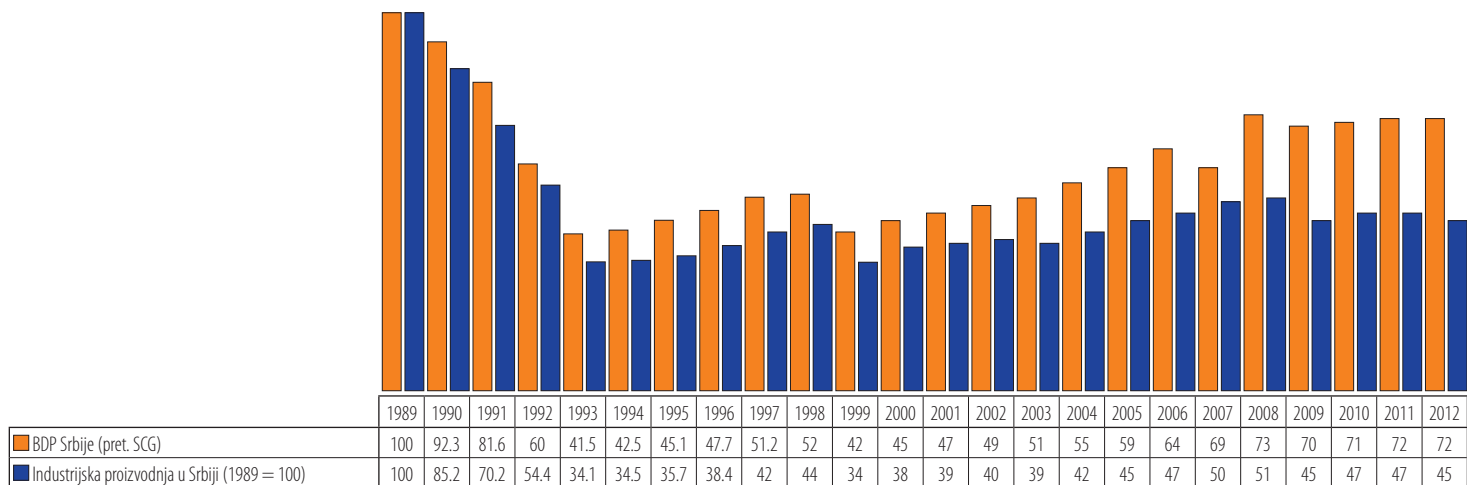


Procena udela sive ekonomije u bruto domaćem proizvodu kreće se od 25% do 40%. Nadležne državne institucije veoma neselektivno, neprincipijelno i nedovoljno kontinuirano rade na smanjivanju obima sive ekonomije i starteškoj tranziciji ovog dela privrede u organizovanu ekonomiju. Kriza pojačava iskušenja da se ne plate porezi, a naročito da se delimično ili u celosti ne plate doprinosi za zaposlene, da se izbegnu sva plaćanja koja je moguće izbeći, kao i da se korupcijom lakše postigne rezultat koji je teško postići usled brojnih javnih procedura i viška javnih ovlašćenja. Tako se, na primer, suma neplaćenih doprinosa za zaposlene u zemlji može proceniti od 27%, koliko je važno za vreme pre krize, do 35% koliko bi to moglo da iznosi u vremenu krize.

### **Proizvodnja: šta pokazuju brojke?**

Rast proizvodnje i zaposlenosti koji se "zahuktavao" nakon 2001. godine, klonuo je naglo i pokazao drugo lice postignutih promena i rezultata jedne nestabilne i problematične ekonomske strukture i privrede pune protivrečnosti. Bruto domaći proizvod, kao nedovoljno pouzdana ali neizbežna mera ukupne ekonomske aktivnosti, za čiji je sunovrat 1990-1999. umnogome odgovorna i prethodna istorija raspada Jugoslavije kao i katastrofa koja se dešavala u poslednjoj deceniji XX veka, u periodu 2001-2008. rastao je po stopi od oko 5,5% godišnje. Pri tome, kulminacija je trajala od 2004-2008, kada je prosečna stopa rasta iznosila blizu 6,5%, što je bilo iznad prosečne stope koja je važila za zemlje u reformi. Izgledalo je kao da nema kraja takvoj novoj formi prosperiteta zasnovanoj na potrošnji, uvozu, prilivu stranih investicija i doznaka, privatizaciji, a kasnije sve više na kreditima bez pokrića.

Za prvih deset godina u privredu i društvo Srbije iz inostranstva je, po raznim osnovama, ušlo preko 70 milijardi dolara. Rezultat koji se može videti na grafikonu pokazuje dosta problematične dugoročne tokove. Naime, Srbija je pre krize 2008. godine, ostvarivala realni bruto domaći proizvod od svega 72% prethodno najvišeg nivoa iz 1989. godine, da bi taj nivo u 2012. prema rezultatima iz prvog dela godine, spao na svega 45 indeksnih poena u odnosu na 1989, što je faktički isti nivo iz davne 1998. godine, uoči bombardovanja. Bruto domaći proizvod je, definitivno, danas drugačije strukturiran, s obzirom da je u njemu preko 60% usluga, ali je četiri godine duga depresija učinila da je ekonomska aktivnost Srbije ista kao u 2009, prvoj zvanično najtežoj godini krize. Međutim, uzimajući u obzir stanje zaposlenosti, dohotka, likvidnosti i standarda građana, a naročito proizvodnje, moglo bi se reći da grafikon koji se nalazi pred čitaocem ipak stvara izvesni privid zaustavljanja negativnih trendova i postepenog oporavka.



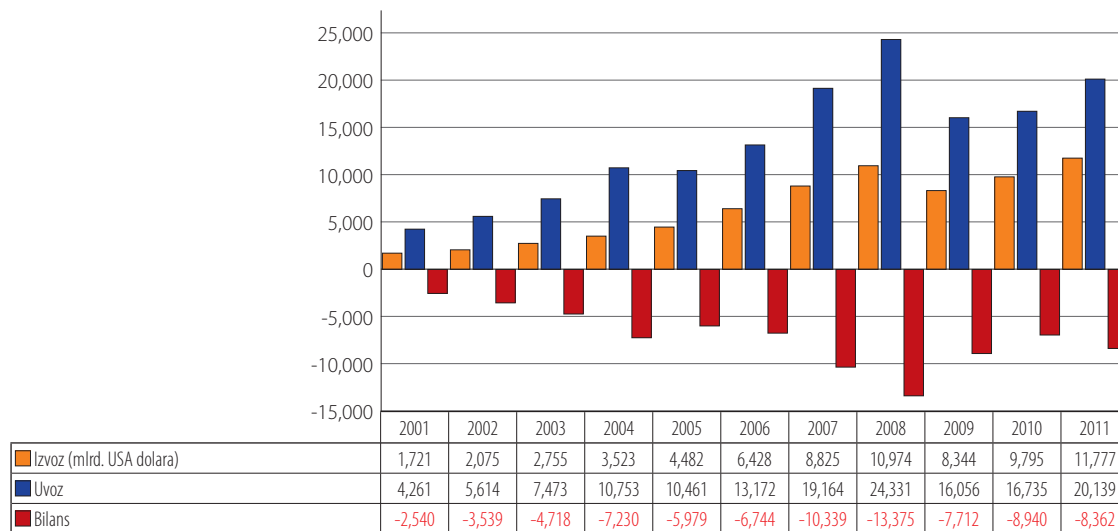
Slika 1. Ekonomsko urušavanje Srbije u tri faze BDP i industrijska proizvodnja od 1989-2012.

Prema proračunima statističara i projekcijama nosilaca ekonomske politike, u 2012. godini bi trebalo da bude realizovan bruto domaći proizvod od oko 3.400 milijardi dinara. Toliki BDP Srbije, nažalost, prema aktuelnom kursu dinara (u proseku – 116 dinara za jedan evro) ne može biti veći od 28 milijardi evra. Naravno da je veoma neizvesno da li će njegov realni pad iznositi -0,5%, ili do čak preko -1%.

## Spoljnotrgovinski debalans

Nema sumnje da je najbolji pokazatelj konkurentne snage jedne privrede stanje njenog trgovinskog bilansa. Srbija, kao hronični problem, ostvaruje manjak izvoza u odnosu na izvoz.

Kratkoročno - ukupna spoljnotrgovinska robna razmena Republike Srbije za period januar-jul 2012. godine, iznosi 17.253,1 miliona dolara (pad od 5,0% u odnosu na isti period prethodne godine) ili 13.388,9 miliona evra (porast od 4,0%) u odnosu na isti period prethodne godine, što je posledica značajnih kursnih razlika. Iz Srbije je izvezeno robe u vrednosti od 6.317,9 miliona dolara, što čini smanjenje od 7,7% u odnosu na isti period prethodne godine, a uvezeno za 10.935,2 miliona dolara, što je manje za 3,3% u odnosu na isti period prethodne godine.



Slika 2. Desetogodišnja slika trgovinskog deficita Srbije 2001-2011

Svi pokušaji da se značajnije utiče na preokret ovog trenda (nakon 2004.), kao što je prikazano na slici 2, ostali su bez većih rezultata. Pri tome je pokrivenost vrednosti ukupnog uvoza vrednošću izvoza, dospela jedva do 60%, da bi opet ove godine, za period I-VIII, ta pokrivenost pala na 57%. Razume se da je to uzrokovalo i deficit bilansa tekućih plaćanja koji se kretao od 11-17% BDP.

Konačni ishod ove neravnoteže je neto devizni odliv koji mora da se pokriva ili sredstvima stranih investicija ili deviznim kreditima.

## Javni i privatni dug

Javni dug Srbije, prema saopštenju Ministarstva finansija, na kraju avgusta ove godine bio je 15,47 milijardi evra, što znači da je od početka godine povećan za oko milijardu evra. Ukupne direktne obaveze Srbije iznosile su oko 13,06 milijardi evra, pri čemu je unutrašnji dug bio oko 5,62 milijardi evra, a spoljni dug 7,44 milijardi.

Ukupni spoljni dug Srbije već u oktobru 2011. dostigao je gotovo 25 milijardi evra, i bio je za gotovo 4 milijarde veći nego krajem 2008. godine.

Zvanično, ukupan spoljni dug Republike Srbije je na kraju juna 2012. godine iznosio 24,1 milijardu evra i u odnosu na kraj marta 2012. povećan je za 18,0 miliona evra. Po osnovu deprecijacije evra tokom drugog tromesečja, u odnosu na ostale valute zastupljene u strukturi spoljnog duga, spoljni dug je porastao za 278,2 miliona evra. Spoljni dug javnog sektora povećan je za 376,4 miliona evra, dok je dug privatnog sektora smanjen za 358,4 miliona evra. Međutim, ima indicija da će se, čak uz promenjenu metodologiju njegovog obračuna, ukupni spoljni dug do kraja 2012. povećati za oko milijardu evra.

Udeo ukupnog eksternog duga u BDP Srbije već 2010. godine iznosio je skoro 85%. Sredinom 2012, prema Izveštaju NBS, taj udeo smanjen je na oko 80%. Međutim, ovaj procenat će se, po svojoj prilici, povećati čak na blizu 90% tokom sledeće godine. Nivo zaduženosti nije preveliki, ako se poredi sa pozicijom onih zemalja koje imaju dosta snažniju ekonomiju ili pak onih koje su zapale u veliku evro-dužničku krizu kao što su Grčka, Italija, Španija... Ali, iza srpske države i duga ne stoji evropski monetarni sistem. Mnogo je veći problem servisiranje rate duga koja je već dostigla 14,5% BDP Srbije godišnje (podatak NBS od VI 2012). Takođe treba imati u vidu da su devizni izdaci po osnovu otplate spoljnog duga u periodu januar-septembar 2011. već dostigli čak 2,95 milijarde evra, tako da je iznos ove veličine prema vrednosti izvoza robe i usluga dostigao gotovo 35%, pri čemu se tolerantna granica nalazi na 25%.

### **Fiskalni deficit i stanje sistema**

Ukupne indirektno obaveze na kraju avgusta 2012. bile su 2,41 milijarde evra. Fiskalni savet je tadašnji nivo javnog duga Srbije procenio na 56,5 % BDP-a, sa napomenom da će do kraja godine dostići, ili možda čak i prestići, 60 odsto BDP. Međutim, tendencija intenzivnog i faktički nužnog porasta zaduženja se intenzivira, što radi pokrića budžetskog deficita za 2012. (rebalansirani deficit se procenjuje na 6,2% BDP, što to po aktuelnom kursu dinara iznosi blizu 2 milijarde dinara), kao i zbog kredita u energetici, infrastrukturi.

Toliki deficit, odnosno negativan tekući bilans javnih plaćanja nije zabeležen u Srbiji u poslednjoj deceniji. Javni dug koji raste neprekidno usled emitovanja deviznih i dinarskih državnih hartija od vrednosti, kao i usled komercijalnih kredita na isteku 2012. iznosiće definitivno više od 60% BDP, mada prema Zakonu o budžetskom sistemu i pravilima fiskalne odgovornosti javni dug Srbije ne sme da pređe 45 odsto BDP. Razume se da ta relacija

zavisi i od stepenice na kojoj će se zaustaviti rast kursa evra i depresijacija dinara. Ako dinar nastavi sa daljim padanjem, situacija u pogledu “dužničkog ropstva” biće nepodnošljiva, a ako se kurs dinara ponosno zaustavi, sa namerom da se, pri inflaciji od preko 10%, bude prinudno (intervencijama NBS) sa likovanjem zadržava na “poželjnom” paritetu, radi pokazivanja uspeha nove fiskalne i monetarne vlasti, kao i Vlade u celini, onda je to samo uvod u sledeću katastrofu.

Stanje fiskalnog sistema i posredno javnog duga Srbije i kursa dinara, samo su pokazatelj karaktera ekonomskog sistema koji se zasnivao na nekoliko veoma bitnih makroekonomskih činjenica:

Osnova rasta srpske ekonomije bili su *eksterni izvori koji su u toku krize presahli*, što se odrazilo ne samo na nominalni BDP, nego i na pokrivenost dinara koji je naglo izgubio veliki deo svoje prividne moći. Apresijacija dinara tekla je faktički permanentno od 2001. do 2010. godine. Taj proces pokazivao je prividni rast standarda i realnih zarada, koje su u vremenu lažnog prosperiteta rasle i do 15% godišnje.

*Nedovoljna kontrola budžetskih rashoda* dovela je dotle da su stečena prava u potrošnji, kao i nepovoljne tendencije u pogledu odnosa penzionera i zaposlenih, naravno i socijalne potrebe usled pogoršanja uslova života, kulminirale upravo kada je počelo naglo smanjivanje ekonomske aktivnosti i osipanje budžetskih prihoda.

Nedostatak sredstava za pokriće ogromnih javnih rashoda, kao i deficita plaćanja tekućeg računa vodili su ka ubrzanom rastu eksternog duga. To je dovelo u veoma nepovoljan položaj, ne samo privredu i građane, već i buduće generacije, pa i državu u celini.

Privatni dug naglo je počeo da raste nakon 2003. godine, kada su počele kreditne aktivnosti novih, uglavnom stranih banaka. To je, razume se, došlo ne samo kao rezultat povećanja realnog dohotka već i apresijacije dinara. Sve dok je bilo tako, odnosno do kraja 2008. godine, otplata rata kredita građana, pa i preduzeća, obračunata prema valutnoj klauzuli, bila je sve povoljnija, ili je tako izgledalo.

Kada je došlo do nagle depresijacije dinara usled devizne krize koja još uvek traje, pri naglom padu zaposlenosti i dohotka, došlo je do sve drastičnijeg otkazivanja dužničkih obaveza, preuzetih po osnovu lizing aranžmana za vozila i mašine, kao i po kreditima za stanove. Samo do pre pet godina pred krizu, krajem 2006, spoljni dug iznosio je 800 € po stanovniku, a unutrašnji 216 €. U svakom slučaju, ukupni dug po tadašnjem kursu dinara iznosio je ukupno manje od tri prosečne mesečne zarade. Međutim, porast zaduženja koincidirao je sa padom devizne protivvrednosti zarada, čiji je prosečni iznos pao na 360 evra. To znači da u trenutku nastanka ovog teksta

ukupni eksterni dug po stanovniku u Srbiji iznosi oko 3.500 evra, što približno iznosi oko deset mesečnih neto zarada.

## **Zaposlenost, zarade i standard**

Verovatno najveći socio-ekonomski problem Srbije je nedovoljna zaposlenost, koja je faktički posledica niske i nedovoljne, pa i nekonkurentne proizvodnje i sve slabije ekonomske aktivnosti. Stopa zaposlenosti, koja predstavlja procenat zaposlenih u ukupnom stanovništvu starosti 15 i više godina, u aprilu 2012. iznosila je 34,3 odsto, što je 1,9 odsto manje nego u aprilu 2011.

U Srbiji je sredinom 2012. bilo zaposleno svega 1,67 miliona ljudi, dok je broj penzionera samo neznatno manji, 1,66 miliona. Pri tome, treba računati na ogromna izdvajanja iz budžeta (oko 13%) za dotiranja penzionog fonda koji već dugi niz godina nije samoodrživ. Sledeća pretnja koja proističe iz ove činjenice je kriza obavezne zdravstvene zaštite. Naime, čak preko 55.000 privrednih subjekata ne plaća doprinose za zdravstveno osiguranje i poreze, tako da zaposleni u ovim preduzećima nemaju zdravstvenu zaštitu. U Fondu zdravstvenog osiguranja je izračunato da su, po tom osnovu, uplate zdravstvu bile manje čak za 400 miliona evra.

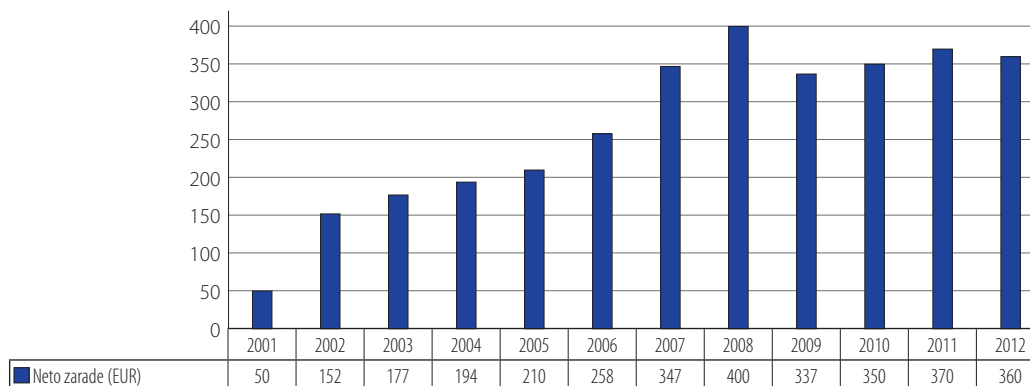
*Stopa nezaposlenosti* u avgustu narasla je čak na 25,5%, što je 3,3 odsto više nego u istom mesecu prošle godine. Pri tome treba naglasiti da je nezaposlenost u permanentnom porastu i imati u vidu veoma nepovoljne demografske trendove (prosečna starost u Srbiji iznosi blizu 41 godinu, a depopulacija, odnosno negativan prirodni priraštaj permanentno traje od 2002. godine, smanjujući tako udeo mlađeg radno aktivnog, nešto zdravijeg i potencijalno produktivnijeg stanovništva u zemlji).

Dohodak stanovništva u krizi bio je gotovo u permanentnom padu nakon 2008. Taj pad ne može realistično da izrazi statistička računica realnih zarada. Razume se da je pad zaposlenosti i proizvodnje donosio stagnaciju ili pad realnih zarada, sve do početka 2012. Izborna godina pokazala je da paradoks političke potrošnje i lažnog porasta zarada nije prividan. Naime, prosečna zarada bez poreza i doprinosa, isplaćena u periodu januar–avgust 2012. godine u Republici Srbiji, u odnosu na onu isplaćenu u periodu januar–avgust 2011, nominalno je veća za 9,7%, a realno je veća za 4,5%.

Prilično zabrinjava tretman zarada i zaposlenosti u novom kriznom paketu vladinih mera, usvojenom u septembru 2012. Mada rast zarada neće pratiti inflaciju, u situaciji kada je deficit u budžetu na rekordno niskom nivou, Srbiji preči kriza javnog duga. Oni koji rade u privatnom sektoru o toj skromnoj povišici mogu samo da sanjaju.

Naime, od početka krize bez posla je ostalo oko 400.000 onih koji su radili kod privatnika, a plate u tom sektoru su oko 40 odsto niže nego državne.

Računica devizne protivvrednosti zarada takođe ne oslikava istinu o ovdašnjem standardu. Naime, u toku prve decenije XXI veka, realne zarade su porasle tri puta, mada je njihova devizna protivvrednost neposredno pre krize pokazivala još intenzivniji rast. Sa svega 47 evra mesečno 2000. godine, prosečne zarade bez poreza i doprinosa, već u 2001. iznosile su 90 evra, da bi skočile čak na 430 evra 2007. godine. To je rezultat, između ostalog, apresijacije dinara (jačanje njegove kupovne moći u odnosu na prethodni devizni paritet usled sporijeg rasta kursa evra u odnosu na ovdašnju inflaciju), kao i činjenice da, sa druge strane, inflacija u evrozoni lagano dodatno nagrizala realni kurs evra.



Slika 3. Dinamičan rast evro-zarada pre krize i njihov pad i stagnacija u krizi.

Psihološki je dosta značilo nešto dinamičniji rast zarada u njihovoj deviznoj protivvrednosti, naročito za građane koji su u većoj meri počeli da putuju u inostranstvo i kupuju trajna potrošna dobra iz uvoza. Međutim, na duže staze ta tendencija nikako nije mogla da bude dobra (na šta je već od 2001. godine upozoravao veliki broj ekonomista<sup>1</sup>), jer je podsticala uvoz, produbljivala trgovinski deficit i podsticala zaduživanje privrede i građana, pod uslovima devizne klauzule. Valutne krize dolazile su povremeno kao šokovi, kako za privredu tako i za građane.

<sup>1</sup> M. Kovačević, Lj. Madžar, M. Prokopijević, P. Đukić i dr. U zborniku "Ekonomska politika 2001/2002: opšti privredni ambijent, poslovna klima i izgledi za restrukturiranje preduzeća i banaka", 4-5. decembar 2001, časopis "Ekonomska analiza", tematski broj, januar 2002.

Jedan deo odgovora o trenutnom rastu zarada leži u činjenici da se ponovo vodi proinflatorna politika tako da će, uz dejstvo troškova po osnovu pada dinara, definitivno, čak i prema očekivanjima NBS, ubrzo preći preko 10%. Naime, potrošačke cene u avgustu, u odnosu na jul 2012. godine, u proseku su povećane za 1,6%. Potrošačke cene u avgustu 2012. godine, u odnosu na isti mesec 2011. godine, povećane su za 7,9%, dok su u odnosu na decembar 2011. godine, povećane za 7,1%. Cenovni udari i lančana jesenja poskupljenja doneće mnogo više stope inflacije u narednim mesecima.

Razume se da je zaposlenost u premanentnom padu nakon 2008. godine, dok nezaposlenost raste tako da je stopa nezaposlenosti sa oko 14% neposredno pre početka krize, dospela čak do 25, 5% u toku leta 2012.

Dakle, visoke stope rasta u većem delu prve decenije XXI veka, nisu bile dovoljne da podignu značajno nivo proizvodnje i zaposlenosti. Tranzicioni jaz koji je za većinu zemalja u reformi prošao 2002. godine, u Srbiji na izvestan način još traje.

## **KA LAKŠEM PREVLAĐAVANJU KRIZE: SOCIJALNO PARTNERSTVO I KOOPERACIJA**

Sve činjenice ekonomskog i socijalnog života u Srbiji govore da je merama ekonomske politike moguće samo delimično popraviti stanje javnih finansija ili pojedinih slojeva građana. U proizvodnji i zaposlenosti, investicijama i novim radnim mestima ne nazire se faktički nikakav boljitak. Ne može ga ni biti u bliskoj budućnosti. Naime, prognoze rasta svetske privrede smanjene su nedavno za nekoliko indeksnih poena. Sledeće godine rast svetske privrede iznosiće svega 3,5%, dok će Evropa i dalje beležiti stagnaciju ili minimalni rast.

Jugoistočna Evropa trenutno je u težem položaju nego ostatak Evrope. Globalna tražnja za ovdašnjim proizvodima i dalje će biti veoma niska. Proizvodnja će u Srbiji sledeće godine najverovatnije biti za koji procenat viša u odnosu na nivo iz 2012, ali treba imati u vidu da će zbog loših vremenskih okolnosti (suše, požara i eventualno jake zime), kao i povlačenja US Steel kao glavnog izvoznika iz Srbije, ovogodišnji rezultati proizvodnje i izvoza biti veoma loši, što bi značilo vrlo nisku polaznu osnovu za eventualni oporavak. Dakle, moglo bi se zaključiti da bi tek dvogodišnji uzastopni rast BDP u Srbiji od 3,5% u proseku, mogao doneti početak dodatnog zapošljavanja i veoma lagani pad gotovo rekordne nezaposlenosti.



Najava takve ekonomske politike koja konzervira stanje zaposlenosti u javnom sektoru po principu "dok traje kriza nema otpuštanja" je loše rešenje. Takvo je "već viđeno" u toku čuvenih Miloševićevih mera "dok traju sankcije nema otpuštanja", što se proteglo na nedogledne "prinudne odmore" i stanje u kome se nije znalo ko radi, a ko ne radi. Ključni problem je što takve mere nisu oročene. Drugi je u tome što ne predstavljaju osmišljenu i usaglašenu strategiju predstavnika poslodavaca, sindikata i države. A i kako bi kada takve strategije još nema ni na pomolu, a sve što se u javnosti pojavljuje kao nova ekonomska i socijalna politika dolazi kao "poklon" navodno drugačije, ekonomski i socijalno prosvেćene vlasti, koja je umesto kvalitetnog i permanentnog socijalnog dijaloga, ponudila varijantu "privrednog preporoda" koji je namenila svom ključnom savetodavnom organu koji, pored privrednih ministara, okuplja i deo "podobnih" privrednika i eksperata, ali ne i predstavnika sveta rada.

To što je došlo do sveopšteg razočarenja rezultatima prethodno potpisanog "socijalnog pakta" od strane sva tri socijalna partnera, pri prvom susretu sa krizom, ali sa prethodnim nosiocima ekonomske politike, ne bi trebalo da liši učesnike u socijalnom dijalogu od svakog novog pokušaja.

## **ZAJEDNO ZA IZLAZAK IZ KRIZE PLATFORMA ZA REFORME - DOGOVOR ZA BUDUĆNOST**

### **NORMATIVNI OKVIR**

Svi učesnici u društvenom i privrednom životu zemlje, uključujući i relevantne sindikalne i poslodavačke organizacije, kao odgovorne socijalne partnere, u procesu uobličavanja radnog i socijalnog zakonodštava i njegove harmonizacije sa regulativom EU, uvažavajući principe tripartizma i socijalnog dijaloga, treba da teže poštovanju, unapređivanju i ostvarivanju u praksi osnovnih principa ljudskih i radnih prava. To se jednako odnosi na pravo na rad, ostvarivanje prava iz i po osnovu rada, kao i na slobodu udruživanja, pravo na kolektivno pregovaranje, eliminaciju svih oblika prinudnog ili nelegalnog rada i zabranu svih vidova i oblika diskriminacije kod zapošljavanja i u procesu rada.

Pri tome, sindikati i poslodavci se zalažu za ratifikaciju, ugrađivanje u nacionalno zakonodavstvo i doslednu primenu konvencija, preporuka i direktiva Međunarodne organizacije rada (MOR), ratifikovane evropske socijalne povelje, kao osnovnih postulata i preduslova dostojanstvenog rada.

Jedan od strateških ciljeva kojim se može uspostaviti dostojanstveni rad zaposlenih je socijalni dijalog, ali ne formalan, već suštinski, sa pravovremenim i ravnopravnim učešćem svih socijalnih partnera u definisanju, implementaciji i monitoringu strategija, akcionih planova i konkretnih mera ukupnog društvenog, ekonomskog i socijalnog razvoja.

Proces redukcije prava zaposlenih, ali i realnih mogućnosti poslodavaca da obezbede praktičnu realizaciju tih prava u svakodnevnoj praksi zbog nepovoljnog privrednog okruženja, direktna je posledica neprihvatanja argumentovanih primedbi, predloga i sugestija legitimnih predstavnika rada i kapitala, o neophodnosti simultanog povezivanja i ostvarivanja ekonomske i socijalne efikasnosti tranzicionih procesa.

Osnovni problemi vezani za normativni okvir su:

- oblast radno-pravne zaštite zaposlenih nije zaokružena, jer nisu doneta sva značajna zakonska rešenja (npr: Zakon o štrajku), kao ni prateći zakoni neophodni za potpunu implementaciju donetih zakona (npr. Zakon o osiguranju i naknadi štete za povrede na radu i profesionalna oboljenja, vezano za Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu), na što i UGS NEZAVISNOST i UPS ukazuju već godinama;
- zakonska regulativa se ne primenjuje u praksi, a kontrolni mehanizmi države ne funkcionišu, odnosno državne institucije nadležne za praćenje primene legislative, kontrolu i sankcionisanje onih koji je ne poštuju ili je u potpunosti, odnosno delimično ne primenjuju, nisu organizaciono, kadrovski i materijalno osposobljene da te funkcije kvalitetno obavljaju.

Stečena iskustva u dosadašnjoj praktičnoj primeni zakona iz ove oblasti ukazuju na potrebu dalje dorade zakonskih rešenja, prvenstveno u domenu uspostavljanja ravnoteže između proklamovanih prava i obaveza zaposlenih, s jedne, te odgovornosti i realnih mogućnosti poslodavaca, sa druge strane. Pri tome, treba u što većem obimu ispoštovati evropske norme i standarde.

Stalno prisutan pritisak međunarodnih finansijskih organizacija i udruženja stranih investitora, uzrok su (barem formalan) čestim promenama zakonskih rešenja, sa ciljem stvaranja što povoljnijih uslova za ulaganja i otvaranja novih radnih mesta. To pojačava odgovornost sindikata i poslodavaca da, kao odgovorni i kompetentni socijalni partneri, ne dozvole da te promene idu na isključivu štetu bilo koje strane, već da su u obostranom interesu. Zbog toga i UGS NEZAVISNOST i UPS osuđuju praksu da se te izmene donose bez znanja, konsultacija i aktivnog učešća relevantnih predstavnika zaposlenih i poslodavaca, kao što se događalo skoro prilikom svake od mnogobrojnih izmena i dopuna osnovnih zakonskih rešenja iz domena radnog i socijalnog zakonodavstva (Zakon o radu, Zakon o mirnom rešavanju radnih sporova, Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti i dr.).

Zbog svega navedenog, na uspostavljanju, unapređenju i zaokruživanju normativnog okvira, učesnici Platforme će:

- **direktno, kroz rad stalnih tripartitnih tela ili ad hoc formiranih tripartitnih radnih grupa, uticati na prilagođavanje zakona i drugih normativnih akata, realnoj situaciji i potrebama u Republici Srbiji radi ostvarivanja zacrtanih ciljeva i**

zadataka, veće zainteresovanosti i stimulisnosti poslodavaca za veća ulaganja, otvaranje novih mesta, legalizaciju neformalnog poslovanja ili podizanje nivoa radno-pravnog i materijalnog položaja zaposlenih (npr: predlozi za izmene i dopune radnog i socijalnog zakonodavstva, kao i seta fiskalnih zakona, radi osiguranja veće finansijske discipline - obaveza obračuna isplata zarada i drugih primanja iz rada i po osnovu rada, porezi i doprinosi za socijalno osiguranje, promene sistema plaćanja PDV, stimulacija izvoznih proizvodnih programa i dr.);

- **usaglašavati stavove prilikom rasprave o predlozima za izmene i dopune Zakona o radu**, imajući u vidu, pre svega, zajednički interes da te promene, s jedne strane, pozitivno utiču na porast zaposlenosti i smanjenje opterećenja rada, ali da to ne ide na teret smanjenja sigurnosti i opadanja ionako niskog standarda zaposlenih;
- **odnositi nadležnim državnim organima (pojedinačno ili zajednički) inicijative za donošenje novih zakona**, sa obrazloženjem i predlogom teksta zakona koji se predlaže (npr. inicijativa za donošenje Zakona o radnim sudovima);
- **pratiti usklađenost pozitivnih, kao i zakonskih rešenja koja se tek predlažu, sa zakonodavstvom EU**, a posebno sa aspekta ugrađivanja normi i standarda utvrđenih konvencijama i preporukama MOR-a;
- **nastaviti aktivnosti u kolektivnom pregovaranju kroz dalje usaglašavanje stavova o zaključivanju Opšteg kolektivnog ugovora, zaključivanju posebnih kolektivnih ugovora (granskih i teritorijalnih) i promovisanju obostrane koristi od zaključivanja kolektivnih ugovora kod poslodavaca, a stalnom koordinacijom međusobnih aktivnosti, doprineti njihovoj što potpunijoj primeni;**
- **insistirati na društveno odgovornom poslovanju svih, pa i države kao najvećeg poslodavca**, što podrazumeva ispunjavanje svih uslova i kriterija (društvenih, socijalnih i humanitarnih) koji čine društvenu odgovornost, a pre svega, poštovanje i primenu pozitivnih zakonskih propisa.

## EKONOMSKE MERE

U cilju ostvarivanja strategije ekonomskog razvoja zemlje, UGS NEZAVISNOST i UPS zahtevaju od Vlade i njenih nadležnih organa:

- **utvrđivanje prioriteta** (imajući u vidu komparativne prednosti zemlje, postojeće domaće prirodne i ljudske resurse) u ostvarivanju strategije i politike ekonomskog razvoja, te konkretnih mera i dinamike za njihovu realizaciju;

- **uspostavljanje i jačanje saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama i stranim investitorima**, samo na osnovu realnih pokazatelja stanja u zemlji i iscrpljenih svih internih mogućnosti za brži privredni rast i podizanje standarda stanovništva (preraspodela domaćeg BDP, sanacija bankarskog sistema, stimulisanje ulaganja domaćeg kapitala);
- **formiranje i stavljanje u funkciju institucija za podršku privrednim aktivnostima** (agencije za osiguranje bankarskih kredita za stambenu izgradnju i razvoj malih i srednjih preduzeća);
- **rasterećenje privrede**, kroz smanjenje poreskog opterećenja na: zarade (u korist zaposlenih), poljoprivredne prihode, finansijske transakcije i dr, kao i parafiskalne namete;
- **stavljanje pod kontrolu procesa javnih nabavki**, uz potpunu transparentnost i jednaku mogućnost pristupa za sve privredne subjekte koji mogu da odgovore na zahtevane uslove;
- **stavljanje pod kontrolu, smanjenje i postepeno ukidanje, odnosno eliminaciju svih pojava neformalne ekonomije** i drugih negativnih pojava (rad na crno, finansijska nedisciplina, mito, korupcija).

Sve ovo može da se realizuje kroz sledeće mere:

### **Mere stimulacije i povećanog obima kreditiranja privrede**

Nedostatak investicionog i obrtnog kapitala onemogućava razvoj privrede, jer većina privrednih subjekata nema imovinu kojom bi mogla da garantuje komercijalnim bankama za podignute kredite sa visokim kamatama. Ovim merama stimulisalo bi se povećanje proizvodnje i izvoza prvenstveno na inostrana tržišta, umanjila tehnološka zaostalost privrede i stvorio prostor za otvaranje novih radnih mesta u proizvodnim i izvozno orijentisanim preduzećima, a istovremeno razvila i usluga na domaćem tržištu, kroz privatno-javno partnerstvo.

Posebno značajne mere iz ovog korpusa su:

- osnivanje Razvojne banke Srbije sa maksimalnim kamatnim stopama od 2% ili formiranje Razvojnog garantnog fonda komercijalnim bankama za plasiranje investicionog i obrtnog kapitala mikro, malim i srednjim preduzećima;
- ukidanje obaveze držanja obavezne rezerve banaka u dinarima, a u cilju stvaranja preduslova za povoljnije dinarske kredite;
- donošenje Zakona o sistemu kreditnih garancija, kroz privatno-javno partnerstvo.

## Programi za razvoj izvoza

Ovo su hitne mere za smanjenje spoljnotrgovinskog deficita, što će presudno uticati na smanjenje spoljnog duga zemlje i sprečiti odliv dragocenih sredstava iz Srbije, a domaću valutu učiniti stabilnijom u odnosu na evro i druge valute. Porast proizvodnje, unapređenje usluga, inovacije na polju kreiranja novih proizvoda i usluga namenjenih izvozu i podizanje reputacije domaćih proizvoda na inotrištima, bolja organizacija transporta i distribucije tih proizvoda u inostranstvu, treba da budu rezultat mera za razvoj izvoza.

Najznačajnije mere iz ovog korpusa su:

- supstitucija uvoznih proizvoda domaćim proizvodima, uz kreditnu podršku Razvojne banke Srbije;
- otvaranje kreditnih linija Razvojne banke Srbije za sledeće namene:
  - ♦ kupovina novih mašina, opreme i visokotehnoških alata za proizvodnju po savremenim standardima potrebnim za izvoz,
  - ♦ obučavanje novozaposlenih i prekvalifikovanih tehnoloških viškova iz javnog sektora za rad u proizvodnji na novim mašinama, opremi i VT alatima, u komercijali, transportu i distribuciji novih proizvoda,
  - ♦ kreiranje propagandnih kampanja za predstavljanje proizvoda supstituenata potrošačima u Republici Srbiji;
- strateška partnerstva (Joint Venture), u saradnji sa stranim investitorima i investitorima iz dijaspore, uz podršku Razvojne banke Srbije;
- kreiranje nacionalnog izvoznog plana, u saradnji svake pojedinačne privredne grane i predstavnika Ministarstva privrede i finansija;
- okupljanje manjih proizvođača u klastere i proizvodne grupe u cilju postizanja standardizacije i organizovanja obimnijeg izvoza;
- program podrške plasmanu domaćih proizvoda u veletrgovinske lance širom sveta.

## Mere za likvidnost privrede

Ovim merama treba da se uvede red u plaćanje između javnog sektora, državnih i javnih preduzeća i privrede, kao i unutar same privrede, u skladu sa Direktivom EU 7/2011, s posebnim tretmanom trgovine kojoj treba dozvoliti period za prilagođavanje, s obzirom da se, zbog niskog standarda građana, u Srbiji značajan deo robe prodaje na odloženo plaćanje.

Od posebnog značaja bi bile mere:

- ograničavanje rokova plaćanja na:
  - ◆ 30 dana javni sektor i javna preduzeća ka privredi,
  - ◆ 60 dana privatne kompanije između sebe, uz
  - ◆ uvođenje materijalne i krivične odgovornosti direktora javnih preduzeća, nadležnih u javnom sektoru i privrednika koji krše rokove plaćanja;
- prebijanje dugova sa poreskim upravama, u cilju izlaska iz krize likvidnosti;
- uvođenje institucije Izvršnog trgovinskog sudije sa ovlašćenjima za naplatu potraživanja po kratkom postupku i zakonsko ograničavanje privrednih sporova u oblasti obligacionih odnosa na 180 dana.

## Reforma poreskog sistema

Kroz reformu poreskog sistema, kao jednu od najbitnijih reformi kojom treba umanjiti poreze i doprinose na niske zarade u niskoprofitabilnim privrednim granama i stvoriti uslove za: izlazak iz krize solventnosti, smanjenje rada na crno i sive ekonomije, a, istovremeno, stimulisati zapošljavanje i omogućiti poslodavcima da svoje obaveze plaćanja poreza i doprinosa izmiruju blagovremeno.

UGS NEZAVISNOST i UPS se slažu da se najurgentnije mere iz ovog domena odnose na:

- poreze i doprinose na zarade, i to:
  - ◆ ukidanje sistema linearnog oporezivanja,
  - ◆ podizanje neoporezivog dela zarade na nivo minimalne zarade,
  - ◆ oslobođenje od plaćanja poreza i doprinosa na regres i topli obrok do određenog iznosa (npr. od 6.000 dinara mesečno za topli obrok i iznos minimalne zarade za regres),
  - ◆ ukidanje obaveze uplate na najnižu osnovicu do trenutka dok se ne ograniče rokovi plaćanja;
- PDV, i to:
  - ◆ plaćanje PDV-a u trenutku naplate potraživanja ili maksimalno tri dana po realizaciji za sva preduzeća u Republici Srbiji (ili za preduzeća koja imaju manje od 1,5 miliona evra godišnjeg prometa),
  - ◆ podizanje minimalne osnovice za ulazak u PDV na 8 miliona dinara.

## Reforma sistema parafiskalnih opterećenja

U cilju stimulisanja otvaranja domaćih i firmi stranih investitora u Srbiji i pojednostavljenja njihovog rada, neophodno je rasterećenje od mnogobrojnih parafiskalnih davanja. Donošenjem Zakona o lokalnim komunalnim taksama, poslodavce treba obavezati samo sa nekoliko osnovnih poreskih oblika i doprinosa, umesto ogromnog broja parafiskalnih nameta, tj. nevidljivih poreza, kroz:

- utvrđivanje taksi iz nadležnosti lokalnih samouprava i zabranu, odnosno onemogućavanje samovolje lokalnih samouprava u tom domenu, jer bez dozvole Ministarstva finansija i prethodne saglasnosti Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije, ne bi mogli ništa da menjaju;
- zoniranje Srbije prema razvijenosti i obimu privredne aktivnosti u gradovima i opštinama;
- uvođenje maksimalnog i minimalnog iznosa lokalnih komunalnih taksi, u cilju ograničavanja visine komunalnih taksi i primenu opredeljenja za oslobođenje početnika u biznisu od plaćanja određenih lokalnih komunalnih taksi, u cilju stimulacije u prve dve ili tri godine poslovanja;
- određivanja formule po kojoj se takse mogu podizati na godišnjem nivou (npr: godišnja inflacija +/- 3-5%);
- prateće izmene Zakona o finansiranju lokalne samouprave;
- ukidanje takse za isticanje firme svim preduzećima, preduzetnicima i zanatlijama, po uzoru na EU, sem preduzećima u finansijskom sektoru koja ostvaruju značajnu dobit na teritoriji lokalne samouprave i preduzećima koja po karakteru svoje delatnosti imaju monopolistički položaj na tržištu i, takođe, ostvaruju značajnu dobit koristeći resurse određene lokalne samouprave;
- ukidanje naknade za uređivanje gradskog građevinskog zemljišta, kao i objedinjavanje naknade za korišćenje gradskog građevinskog zemljišta sa porezom na imovinu (kao u EU) i izjednačavanje visine ovog poreza za privredu i građane.

## Infrastruktura potrebna za razvoj privrede

Za brži privredni razvoj neophodno je stvaranje i primena univerzalnih, transparentnih pravila za privlačenje domaćih i stranih investicija, a pre svega:

- unifikacija sistema privlačenja stranih investitora, sa tačno definisanim pravilima za domaće i strane investitore;



- maksimiziranje vremena za izdavanje dozvole za gradnju investitorima i privrednim subjektima (npr. 90 dana);
- oživljavanje Koridora 7 (Dunav) i izgradnja prateće transportne infrastrukture, što podrazumeva pripremu kompletne dokumentacije za tzv. infrastrukturne lokacije i organizovanje velikih međunarodnih konferencija za privlačenje investitora u prateću infrastrukturu na Koridoru 7 (tok Dunava kroz Srbiju), kao i na Koridorima 10 i 11, na onim deonicama gde je investiranje po principu koncesija isplativo za ulagače ili tamo gde analize budu pokazale da je moguće privatno-javno partnerstvo;
- pojednostavljenje rada Katastra nepokretnosti i skraćivanje rokova za upis hipoteke, dobijanje građevinske dozvole i vršenje svih administrativnih promena u Katastru nepokretnosti.

## **Tehnologija i kadrovi**

Mere za prevazilaženje tehnološke zaostalosti, edukaciju i razvijanje preduzetničkih i tehnološko-zanatskih veština kod menadžera i zaposlenih u preduzećima, u cilju unapređivanja proizvodnje, usluga i povećanja izvoza robe i usluga, odnose se na:

- ukidanje PDV i carina na uvoz novih mašina, opreme i VT alata za proizvodnju (samo one koji nisu namenjene daljoj prodaji);
- stimulaciju za uvođenje sistema doživotnog preduzetničkog učenja u domaću privredu - uvođenje obaveznih 1% od iskazane dobiti preduzeća godišnje za stručno usavršavanje kadrova u narednoj godini, uz poresko oslobođenje za izdvojena sredstva;
- uvođenje preduzetništva, kao obaveznog predmeta i obavezne praktične nastave u osnovne i srednje škole i uvođenje zakonske obaveze povezivanja srednjih stručnih škola sa lokalnom privredom u kojoj bi učenici završnih razreda obavljali stručnu praksu;
- zapošljavanje mladih, kroz formiranje centara za edukaciju državnih i činovnika u lokalnim samoupravama, organizacijama civilnog društva i privredi, za učešće u projektima pri UN, EU (USAID, IPA i drugi fondovi), u cilju maksimalnog iskorišćavanja sredstava namenjenih Srbiji u tim fondovima i pospešivanja regionalnog i razvoja zemlje u celini.

## Reforma inspeksijskih organa

Uvođenje reda u rad inspeksijskih službi, uz određivanje jasnih pravila ponašanja, kao preduslov za stvaranje tzv. pravne stabilnosti i zaštite prava svih oblika svojine, zajednički je interes poslodavaca i sindikata. Inspeksijske službe je neophodno reformisati iznutra, modernizovati ih (uvođenje elektronske uprave i kontrole gde god je to moguće), pojednostaviti propise koje preduzeća moraju da poštuju (nastavak "giljotine propisa") i smanjiti nepotrebne troškove privrednih subjekata nastale prekomernom birokratijom. Za ostvarivanje ovih ciljeva, prema mišljenju učesnika Platforme, neophodno je:

- donošenje Pravilnika o radu i ovlašćenjima inspeksijskih organa tokom kontrole u preduzećima, u skladu sa potrebama savremene tržišne privrede, a u cilju brže i efikasnije kontrole i zaštite prava vlasnika, odnosno poslodavca, ali i svakog zaposlenog, odnosno sindikata kao legitimnog predstavnika zaposlenih;
- jačanje preventivnog delovanja inspekcija i uvođenja instituta "prve opomene" kod manjih nepravilnosti i sitnih prekršaja;
- zamenu prakse zatvaranja lokala zbog utvrđenog neizdavanja fiskalnog računa čime se nanosi šteta preduzećima i preduzetnicima, zaposlenima i budžetu Republike Srbije, usled obustave obavljanja delatnosti, drugim, oštrijim kaznenim merama;
- obezbediti samostalnost inspeksijskih službi odvajanjem od resornih ministarstava i objedinjavanjem u npr. Generalni inspektorat, i uvesti praksu da prilikom inspeksijskih kontrola sve inspeksijske službe zadužene za različite oblasti istovremeno vrše inspeksijsku kontrolu, čime će se smanjiti troškovi privrede, a povećati efikasnost inspekcija;
- formiranje jedinstvene baze podataka prekršilaca pri Generalnom inspektoratu ("crna lista");
- formiranje nezavisne mešovite, tripartitne komisije Generalnog inspektorata za kontrolu rada inspeksijskih organa, uz učešće nezavisnih pravnih eksperata, koja bi razmatrala žalbe privrednika i zaposlenih na rešenja inspeksijskih organa i donosila preporuke o daljem postupku.

## Mere za suzbijanje neformalne ekonomije

Donošenje i implementacija posebnih mera za suzbijanje sive i svih drugih pojava oblika neformalne ekonomije, neophodno je u cilju relaksacije privrednika koji legalno posluju, a pre svega iz oblasti poljoprivrede, turizma, ugostiteljstva,

građevinarstva i trgovine, gde je siva zona najrasprostranjenija. To bi doprinelo bržem razvoju manje razvijenih privrednih grana i delatnosti.

UGS NEZAVISNOST i UPS su, i kroz ranije zajedničke projekte i aktivnosti, ukazivali na mere aktivnosti koje je neophodno preduzimati u svrhu smanjenja obima neformalne ekonomije, kao što su:

- sprovođenje koordinirane kampanje u medijima i na terenu koja će najaviti razlaz sa dosadašnjim sklanjanjem države pred ovim problemom;
- potpisivanje sporazuma između izvršnih vlasti, poslodavačkih i sindikalnih organizacija, na svim nivoima, o zajedničkim aktivnostima na smanjenju obima neformalne ekonomije;
- jačanje saradnje i socijalnog partnerstva svih zainteresovanih institucija, u cilju zajedničkog delovanja na stvaranju neophodnih pretpostavki i povoljnijih uslova za legalno zapošljavanje, odnosno, za smanjenje "atraktivnosti" rada u neformalnom sektoru;
- edukacija i osposobljavanje poslodavaca, sindikalnih aktivista i zaposlenih u nadležnim državnim institucijama (inspekcijskim službama) kako da, u praksi, na terenu, prepoznaju sve oblike neformalne ekonomije, počevši od rada na crno do onih koji su sakriveni u okviru legalnog posla (isplata zarade na ruke, u cilju izbegavanja obaveza po osnovu poreza i doprinosa) i da pravilno, i na vreme, reaguju na te pojave;
- smanjenje stope poreza i doprinosa na zarade, u okviru poreske reforme, (npr. za 50%) za tekstilnu industriju, vršiocima usluga na malo i zanatlije koji osnuju SZR ili malo preduzeće, kao stimulaciju za legalno poslovanje i zapošljavanje;
- razmatranje mogućnosti izdvajanja fonda poljoprivrednih osiguranika, kao fonda na dobrovoljnoj osnovi u okviru PIO Fonda, čime bi se relaksirao PIO Fond i stvorili uslovi za dugoročnu održivost fonda poljoprivrednih osiguranika, a istovremeno, to će smanjiti opterećenje zarada primarnih poljoprivrednih proizvođača i stimulisati ih da legalno obavljaju delatnost;
- relaksiranje primarnih poljoprivrednih proizvođača, vršioca usluga na malo i zanatlija reformom administrativnih i lokalnih taksi, uvođenjem elektronske uprave, pojednostavljenjem procedura i umanjenjem troškova poslovanja;
- uvođenje stroge kontrole prometa i porekla robe na pijacama i drugim otvorenim i zatvorenim tržnicama, koje su glavna čvorišta sive ekonomije;

- pooštavanje kaznenih odredbi za lica koja su uhvaćena u distribuciji i prodaji nelegalne robe i vršenju usluga na crno;
- onemogućavanje postavljanja tezgi na otvorenom bez dozvola, dejstvom komunalne policije i jačanje inspekcijske kontrole tokova robe;
- formiranje Centralnog registara za uvezenu robu (sirovine, repromaterijal, gotovi proizvodi) u kome će se kontrolisati ulaz robe na graničnim prelazima i njena distribucija do skladišta i prodajnih centara i onemogućiti pojava robe na ulicama.

## MERE SOCIJALNE POLITIKE I ZAŠTITE

Reforme socijalnog sektora, koje se realizuju i kroz adekvatne zakone, treba da budu usklađene sa principima, odnosno konceptom humanog razvoja društva po kome, osim obezbeđenja osnovnih političkih i ljudskih sloboda, svim kategorijama stanovništva treba obezbediti zadovoljenje svakodnevnih životnih potreba i zadovoljstava, kao normalnih ljudskih potreba. Stepenom zadovoljenja tih potreba meri se kvalitet života svakog pojedinca i nivo životnog standarda pojedinih kategorija stanovništva, odnosno stepen razvijenosti društva u celini.

Zadovoljavanje navedenih potreba nije uvek uslovljeno isključivo ekonomskom snagom, odnosno finansijskim mogućnostima društva, već i opredeljenjem i organizovanošću društva, odnosno ulogom države i njenih institucija u socijalnom sektoru.

Koncept humanog društva, promovisan i revidiranom Evropskom socijalnom poveljom, treba da bude osnova za socijalno zakonodavstvo u Srbiji. To znači da, uz stvaranje uslova za brži ekonomski razvoj i "blagostanje" stanovništva, država mora da obezbedi adekvatniju i pravedniju preraspodelu raspoloživih sredstava, poštovanje principa solidarnosti, te ustavnih, zakonima i drugim aktima utvrđenih prava, kao i međunarodnih normi.

Sve ove mere i aktivnosti trebalo bi da se preduzimaju i vode u cilju usklađivanja i međusobnog uslovljavanja ekonomskog rasta i zaposlenosti, odnosno vođenja solidarne, ekonomski održive socijalne politike, kao osnove za poboljšanje radno-pravnog, ekonomskog i socijalnog položaja svih zaposlenih. Pri tome, socijalni partneri treba, osim sopstvenih, odnosno, interesa grupe koju zastupaju, da poštuju, kao ravnopravne i legitimne, interese ostalih učesnika u socijalnom dijalogu.

Na planu socijalne politike, UGS NEZAVISNOST i UPS zalagaće se za realizaciju sledećih mera:

## Reforma tržišta rada

Reforma tržišta rada i donošenje adekvatnih, pre svega aktivnih mera za povećanje zaposlenosti, odnosno, za smanjivanje stepena nezaposlenosti, kroz otvaranje novih, produktivnih radnih mesta, prioritetan je zadatak u narednom periodu, a mora ići u pravcu:

- normativnog zaokruživanja, usklađivanja i prilagođavanja zakonskoj regulativi razvijenih zemalja EU u ovoj oblasti, u smislu: jednake otvorenosti i dostupnosti, tj. ravnopravnosti u pristupu tržištu rada; jačanja pozicije (trenutno ili ubuduće) zaposlenih; potpune usklađenosti sa međunarodnim normama i standardima, usaglašavanja javno proklamovane politike i stvarnih aktivnosti i preduzetih mera; konkretnijeg rešavanja pojedinih pitanja, odnosno, segmenata politike zapošljavanja (samozapošljavanje, formiranje kooperativa, razvoj svih vidova zadrugarstva, rad vikendom, obrazovanje uz rad i za rad, i dr.);
- što objektivnije ocene, odnosno stvaranja realne slike o stvarnoj nezaposlenosti, na osnovu javno izdiskutovanih i opšte prihvaćenih kriterijuma, od strane svih aktivnih učesnika u procesu formulisanja, donošenja i realizacije politike zapošljavanja, kroz sveobuhvatnu, stručnu i objektivnu analizu stanja u oblasti zaposlenosti i zapošljavanja – od broja nezaposlenih i stope nezaposlenosti; položaja, nivoa ostvarivanja prava po ovom osnovu, kao i realne perspektive za novo zapošljavanje; kretanja zarada; dostignutog nivoa u sprovođenju reformi (restrukturiranje i privatizacija); mogućnosti za nove investicije, do svih drugih pokazatelja bitnih za politiku zapošljavanja;
- utvrđivanja realnih potreba za radnom snagom u restrukturiranoj i svojinski transformisanoj privredi, imajući u vidu, pre svega, kvalifikacionu strukturu i osposobljenost radne snage na tržištu rada;
- jačanja funkcionalne povezanosti i stalne koordinacije između privrede i sistema obrazovanja i stručnog osposobljavanja (redovnog i vanrednog – povremenog u vidu dokvalifikacija, prekvalifikacija i usavršavanja u struci) u cilju usaglašavanja realnih potreba privrede za određenom strukturom kadrova i obrazovnog procesa na svim nivoima i stepenima obrazovanja;
- usavršavanja mehanizama suočavanja ponude i potražnje na tržištu rada (jačanje institucionalnih kapaciteta – službi zapošljavanja, informatičko osavremenjivanje, kontinuirana dvosmerna informisanost, otvoren pristup podacima i dr.);

- kadrovskog, organizacionog, tehničkog i programskog jačanja svih državnih organizacija i drugih institucija koje se bave poslovima zapošljavanja (Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike, sekretarijati na nivou gradova i opština, Nacionalna služba zapošljavanja i njene filijale).

## Reforma sistema PIO

Reforma penzijsko – invalidskog sistema treba da bude celovita, a ne da predstavlja kozmetičke izmene, i treba da je prate adekvatni potezi u strategiji i politici ukupnog ekonomskog i socijalnog razvoja, politici zapošljavanja i obrazovanja, kao i drugim delatnostima koje, direktno ili indirektno, utiču na stanje u oblasti penzijsko – invalidskog osiguranja. UPS i UGS NEZAVISNOST će, na sve zakonske i druge dostupne legalne načine, zastupati stanovište da se reformski potezi povlače, pre svega na prihodovnoj strani i to:

- povećanjem finansijske discipline u naplati doprinosa za PIO;
- iznalaženjem novih, realnih izvora finansiranja prava po osnovu PIO, kao npr: legalizacija neformalne ekonomije, iz sredstava od privatizacije infrastrukturnih objekata građenih sredstvima Fonda PIO, ekonomičnije poslovanje objekata za standard penzionera.

U skladu sa tim, istovremeno, protivimo se:

- stalnom drastičnom pooštavanju uslova za sticanje prava na penziju - povećanje starosne granice, podizanje potrebnog staža osiguranja, pooštavanje uslova za beneficirani radni staž, i dr.), odnosno promenama jedino na strani rashoda;
- stalnom umanjenju nivoa prava po osnovu PIO – pooštavanje uslova za obračun osnovice za penziju, promene metode usklađivanja opšteg boda i usklađivanja visine penzija.

Istovremeno, predlažemo da se, dok se ne steknu adekvatni ekonomski uslovi za suštinske promene, reforma sistema PIO usredsredi na:

- unapređenje postojećeg sistema obaveznog penzijsko – invalidskog osiguranja (I stub);
- zakonsko regulisanje dobrovoljnog penzijskog osiguranja (III stub);
- povećanje realnih izvora prihoda za potrebe PIO;
- smanjenje učešća troškova PIO u DBP i izdvajanja iz Budžeta za ove namene.

U cilju smanjenja deficita penzijskog fonda Srbije i rasterećenja budžeta Republike Srbije, iz kog se najveća sredstva izdvajaju za dotiranje penzija, potrebno je hitno primeniti mere iz Polaznih osnova za restrukturiranje Fonda PIO, koje su podržali UGS NEZAVISNOST i UPS.

### *Finansijske mere*

Mere koje bi doprinele poboljšanju strukture finansiranja Fonda PIO su:

- prenos obaveze finansiranja zdravstvene zaštite penzionera na budžet Republike;
- prenos obaveze finansiranja naknada za tuđu negu i pomoć, telesno oštećenje i naknada iz invalidskog osiguranja u sistem socijalne zaštite;
- isključivanje obaveze države u finansiranju penzija po posebnim propisima i razlike do najniže penzije iz transfera Republike;
- isključivanje iz dotacija (transferi Ministarstva finansija), nedostajućih sredstava za finansiranje isplate prava osiguranika poljoprivrednika i vojnih osiguranika i njihovo iskazanjivanje kao transfer resornog ministarstva (Ministarstva rada i socijalne politike);
- ovlašćenje Fonda PIO da samostalno raspolože sredstvima prispelim od naplate doprinosa za penzijsko osiguranje i da na taj način koristi ova sredstava kao obrtna u intervalima između isplata penzija, kako bi prihodovao na kamatama od kratkoročnih pozajmica bankama.

### *Upravljanje imovinom*

Kako bi se obezbedilo da Fond upravlja imovinom koju je izgradio sredstvima osiguranika, da gazdovanje nad tom imovinom u njegovo ime vrše kvalifikovani profesionalci (portfolio menadžeri) čiji će jedini cilj biti da, kroz upravljanje imovinom i strateška partnerstva sa drugim investitorima i državnim institucijama, uvećaju prihode od imovine i time dugoročno smanje deficit Fonda PIO, potrebno je da Republika Srbija omogući Fondu da slobodno raspolože svim nepokretnostima i drugom imovinom za koju postoje dokazi da su izgrađena sredstvima osiguranika PIO Fonda. To podrazumeva:

- povraćaj imovine, odnosno nepokretnosti predratnog Penzijskog Fonda Kraljevine Jugoslavije, kojima Fond ne gazduje, sa predlozima mera za povraćaj prava svojine na nepokretnostima;

- pokretanje inicijative za donošenje Zakona o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, koji bi se dopunio posebnim poglavljem koje definiše imovinu Fonda;
- utvrđivanje neospornog prava svojine Fonda na nepokretnostima specijalnih bolnica za rehabilitaciju, banjskih lečilišta i zavoda za rehabilitaciju izgrađenih sredstvima osiguranika;
- utvrđivanje prava svojine Fonda na nepokretnostima zdravstvenih ustanova, domova za stara lica, gerontoloških centara, na kojima je Fond vlasnik, odnosno na nepokretnostima gde Fond nije ostvario svoje pravo svojine, iako su građene njegovim sredstvima;
- vraćanje prava svojine i upravljanja nad hartijama od vrednosti, odnosno akcijama i udelima koje Fond poseduje u svojini, po osnovu Zakona o privatizaciji, sa posebnim osvrtom na probleme sa kojima se poslednjih godina Fond susreće u realizaciji i praćenju raspolaganja akcijama i udelima koje poseduje;
- utvrđivanje prava svojine Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje u preduzećima koja nisu privatizovana, društvenim preduzećima, podržavljenim preduzećima, odnosno preduzećima sa većinskim državnim kapitalom na osnovu čl. 48. Zakona o sredstvima u svojini Republike Srbije;
- utvrđivanje prava svojine Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje u kojima je raspolagano udelima Fonda mimo zakona, odnosno bez saglasnosti Fonda od strane Agencije za privatizaciju Republike Srbije;
- utvrđivanje prava svojine Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje u preduzećima čije su privatizacije poništene, odnosno raskinuti ugovori o privatizaciji, zaključeni između Agencije za privatizaciju i kupaca kapitala.

Istovremeno, Fondu PIO treba omogućiti da:

- vrši plaćanja sa svog podračuna i da vodi svoje računovodstvene evidencije i izrađuje propisane finansijske izveštaje;
- investira slobodna novčana sredstva na svom podračunu, uz ukidanje ograničenja da se mogu investirati samo sopstveni prihodi;
- prenos akcija koje su vlasništvo Fonda, a kojima upravlja Akcijski fond, na upravljanje Fondu.

Kontrolu nad radom i ostvarenim rezultatima menadžera koji budu upravljali imovinom Fonda PIO treba poveriti mešovitoj Komisiji za nadzor, sastavljenoj od predstavnika Upravnog odbora Fonda PIO, Radne grupe za restrukturiranje Fonda PIO i Ministarstva finansija i privrede Republike Srbije.



## *Zdravstveno osiguranje i zaštita*

Vezano za pitanje reformi u zdravstvu, UGS NEZAVISNOST i UPS i dalje stoje na stanovištu i predlozima koje su upućivali nadležnom Ministarstvu prilikom rasprave o predlozima zakonskih i drugih normativnih rešenja iz ove oblasti (Zakona o zdravstvenoj zaštiti, Zakona o komorama zdravstvenih radnika, izmena i dopuna Zakona o zdravstvenom osiguranju). Pri tome, poseban akcenat je stavljen na:

- preciziranje vrste, strukture i obima prava koja proizlaze iz obaveznog zdravstvenog osiguranja;
- zahtev za povećanje kvaliteta usluga u društvenom sektoru, obzirom da najveći deo populacije, a posebno kategorije siromašnih, još uvek koriste usluge društvenog sektora;
- preispitivanje principa participacije u troškovima zdravstvenih usluga, u smislu selektivnog pristupa, odnosno uvođenja participacije samo za specijalističke oblike zdravstvene zaštite, a besplatnog korišćenja osnovne i preventivne zdravstvene zaštite;
- potrebu poboljšanja obuhvata zdravstvenom zaštitom posebnih, visoko ugroženih kategorija stanovništva (osobe sa invaliditetom, stari, deca i dr.);
- potrebu jačanja bezbednosti i zdravlja na radu, kroz primenu usvojene legislative u praksi;
- potrebu pojačane zdravstvene edukacije, kako kroz redovni obrazovni sistem, tako i odraslih, posebno žena (npr. dokazana je direktna, skoro proporcionalna veza između nivoa obrazovanja žene i procenta smrtnosti odojčadi);
- pridavanje veće pažnje pitanjima mentalnog zdravlja stanovništva, kao posledice dugotrajnih i permanentnih stresnih situacija (rat, bombardovanje, stečajevi, privatizacija, nezaposlenost i dr.);
- problematiku specifičnih, profesionalnih ili infektivnih, prenosivih i drugih u svetu rasprostranjenih i neizlečivih bolesti (AIDS, SARS), kao i potrebu uključivanja svih ugroženih kategorija u ostvarivanje prava po osnovu profesionalnih oboljenja;
- problematiku davanja licenci, u smislu osposobljenosti ovlašćenih institucija i tačno definisanih kriterijuma, kako bi se postigao krajnji cilj - što kvalitetnije usluge u zdravstvenom sektoru;
- postojanje i širok obim sive zone u zdravstvu i potrebu da se, jačanjem kontrole i zaoštavanjem kaznene politike, taj problem reši, u čemu značajnu ulogu moraju imati lekarske komore.

## Reforma sistema obrazovanja

Veza obrazovanja sa socijalnim statusom svakog pojedinca, prema mišljenju Sindikata NEZAVISNOST i UPS, direktna je, iz razloga što bolje obrazovanje, u modernim tržišnim uslovima privređivanja, znači i lakše i bolje zaposlenje. Nepovoljna ekonomska kretanja u celini (nizak nivo DBP), nezadovoljavajući ekonomski status obrazovnih institucija, s jedne, i osiromašenje direktnih ili indirektnih učesnika (roditelji) u procesu obrazovanja, s druge strane, zahtevaju određene reforme u obrazovnom sistemu.

Socijalni partneri, učesnici Platforme, saglasni su da te reforme treba da podrazumevaju:

- potrebu demokratizacije, odnosno uključivanja što šireg kruga zainteresovanih u te procese, od zaposlenih u prosveti i sindikata kao njihovih predstavnika, učenika, studenata i njihovih roditelja (kao neposrednih učesnika u procesu obrazovanja), preko poslodavaca i njihovih udruženja, do izvršne vlasti na lokalnu i nacionalnom nivou;
- direktnu povezanost za razvojnom komponentom, usklađenost obrazovnog sistema sa realnim potrebama privrede i društva u celini i njegov uticaj na produktivnost, što ukazuje i na potrebu jačanja funkcije profesionalne orijentacije;
- celovitost, sveobuhvatnost i permanentnost procesa obrazovanja (predškolsko, osnovno, srednje, više i visoko, neformalni vidovi kao i obrazovanje odraslih, te uključivanje u procese doživotnog obrazovanja);
- jačanje socijalne komponente, odnosno, veću dostupnost obrazovnom procesu, ne samo u formalnom, deklarativnom, smislu, već u praksi, pre svega smanjenjem troškova samog pristupa školi, svim kategorijama stanovništva;
- poboljšanje materijalnog položaja obrazovanja, u smislu racionalizacije i veće efikasnosti mreže, bolje opremljenosti, ali i poboljšanja položaja zaposlenih u prosveti;
- jačanje kvaliteta procesa nastave, pa samim tim i proizvodnja kvalitetnijih kadrova, za šta se veže pitanje davanja licenci od strane kompetentnih, legalnih i legitimnih institucija, provere kvaliteta usluga, kao i nagrađivanja, odnosno sankcionisanja obrazovnih institucija, u slučajevima unapređivanja ili, obrnuto, unazađivanja kvaliteta obrazovanja;
- integraciju u redovni obrazovni sistem svih marginalnih grupa (Romi, deca sa posebnim potrebama, i dr.) kao i prilagođavanje nastavnog procesa konkretnim uslovima u pojedinim sredinama (deca putnici, mali broj đaka i dr.).

UGS NEZAVISNOST i UPS će se, kroz svakodnevne aktivnosti, zalagati da reforme u okviru socijalnog sektora, budu dobro osmišljene, kordinirane i usaglašene tako da promene, npr. u sistemu penzijskog i invalidskog osiguranja prate adekvatni potezi u strategiji i politici ukupnog ekonomskog i socijalnog razvoja, politici zapošljavanja, obrazovanja, zdravstvene zaštite kao i drugim delatnostima koje su, direktno ili indirektno, povezane i utiču jedna na drugu.

Imajući u vidu nedostatak finansijskih sredstava kao osnovno ograničenje u dovođenju u sklad potreba i mogućnosti u ovim oblastima, UGS NEZAVISNOST i UPS se zalažu za promene u strukturi javne potrošnje, odnosno preraspodelu raspoloživih sredstava po nameni. To se, pre svega, odnosi na smanjenje udela nekih izdvajanja iz Budžeta, u korist npr. obrazovanja i zdravstva. Međutim, socijalni partneri ukazuju i na mogućnost bolje iskorišćenosti kapaciteta i kadrova i bolju organizaciju rada, kao osnove za poboljšanje kvaliteta rada i usluga u ovim delatnostima. U tome je osnovna uloga države i socijalni partneri će državu, odnosno izvršnu i zakonodavnu vlast stalno na to da podsećaju – kroz učešće u radu tripartitnih organa i tela, javna istupanja i iznošenje stavova, promociju pozitivnih primera, odnosno primera dobre prakse, ali i ukazivanja na negativne pojave i aktere koji svojim pogrešnim delovanjem ili nečinjenjem doprinose pogoršanju standarda stanovništva, s jedne, i lošem imidžu države, sa druge strane.

## **AKCIONI PLAN (AGENDA ZA OSTVARIVANJE PLATFORME)**

UGS NEZAVISNOST i UPS će, u cilju ostvarivanja ove Platforme, kroz konkretizaciju programskih opredeljenja i konkretnih programskih dokumenata ove dve organizacije, na svojim izvršnim organima, donositi akcione planove, odnosno konkretne mere i aktivnosti za stvaranje što realnijih i povoljnijih pretpostavki za:

- postizanje održivog ekonomskog i socijalnog razvoja;
- što ravnopravnije, na kvalitetu i cenovnoj konkurentnosti, uključivanje privrede na evropsko i svetsko tržište;
- što potpuniju socijalnu inkluziju svih slojeva stanovništva (povećanje zaposlenosti, pristup obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, dostojanstvena starost - reforma PIO, i dr.);
- postizanje što višeg, ali ekonomski održivog nivoa radnih i socijalnih prava zaposlenih (uređeni radno-pravni odnosi, zarade, bezbednost i zdravlje na radu, i dr.), i na osnovu toga za
- brže i bezbolnije pridruživanje Evropskoj uniji.

Akcioni planovi će sadržavati konkretne kratkoročne, srednjoročne i dugoročne mere i aktivnosti kojima će se obezbediti navedene pretpostavke, kao i način, odnosno metod njihove realizacije.

Za svaku meru i aktivnost utvrdiće se nosioci posla, ostali učesnici u realizaciji, rokovi za izvršenje, način monitoringa (praćenja ostvarivanja) i posledice (pozitivne ili negativne) za realizaciju ili nepreduzimanje predviđenih mera i aktivnosti.

### **Način – metode delovanja u realizaciji akcionih planova**

- promovisanje slobode udruživanja i delovanja, kao i ravnopravnog socijalnog dijaloga;
- borba za poštovanje osnovnih ljudskih, sindikalnih i prava iz rada i po osnovu rada;
- aktivno delovanje kroz institucionalne oblike socijalnog dijaloga (SES i druga tripartitna tela na svim nivoima);
- saradnja sa organima izvršne vlasti, na svim nivoima;
- saradnja sa političkim strankama iste ili slične programske orijentacije, dokazane u praksi;
- saradnja sa drugim udruženjima zaposlenih i poslodavaca, koja su registrovana i deluju u skladu sa međunarodnim konvencijama i preporukama i domaćom legislativom,
- obraćanjem međunarodnim organizacijama i asocijacijama koje okupljaju sindikalne i poslodavčke organizacije pojedinačno (ITUC/PERC, BUSINESSEUROPE) ili tripartitno (ILO);
- saradnja sa nevladinim organizacijama i ostalim segmentima civilnog društva;
- lobiranje: kroz sredstva javnog informisanja, javne kampanje, kod pojedinih stranaka ili poslaničkih grupa u Parlamentu, i dr;
- delovanje u Parlamentu (posmatračka uloga);
- permanentna, široka i stepenovana edukacija i osposobljavanje rukovodstava i najšireg članstva Sindikata NEZAVISNOST i UPS.
- otvorenost i javnost u radu.

### **ZAKLJUČAK**

Promene do kojih je došlo krajem XX veka, posmatrano sa tehnološkog i ekonomskog aspekta, liberalizacija, deregulacija, privatizacija, globalizacija i tranzicija, imale su suštinski značaj za razvoj odnosa socijalnih aktera savremene tržišne privrede, odnosno poslodavce i zaposlene, kao predstavnike sveta kapitala i sveta rada.

Tranzicija kroz koju prolazi Republika Srbija, nedostatak investicija, ogroman socijalni teret privatizacije, kao i velika nezaposlenost, zahtevaju da se, često samo formalni dijalog između socijalnih partnera, menja u kvalitativnom smislu i postaje osnovna pretpostavaka za brže prevazilaženje ovih problema i postizanje napretka u ekonomskom i socijalnom razvoju svakog privrednog društva i zemlje u celini.

Pitanje razvoja industrijskih odnosa i problema koji se u tome javljaju nije samo stvar osnovne relacije između poslodavca i zaposlenih (zakonsko uređivanje tih odnosa), nego i sistemskih rešenja (makroekonomska kretanja, promena sistema, nepoštovanje zakona i dr.). Ovi odnosi su opterećeni mnogim naslednim faktorima, ponekad teškim i za razumevanje, a posebno za rešavanje.

Razvoj i unapređivanje industrijskih odnosa podrazumeva: učešće zaposlenih, preko svojih sindikalnih predstavnika, u koncipiranju, usvajanju i realizaciji poslovne politike preduzeća; aktivnu saradnju posloводства i zaposlenih sa vladajućom strukturom na lokalnom nivou, u cilju stvaranja što povoljnijih uslova razvoja i delovanja privrednih subjekata; potpunu primenu zakonskih rešenja iz oblasti radno-pravnog i socijalnog položaja zaposlenih, kao i drugih prava i obaveza zaposlenih i poslodavaca, te prilagođavanje i usklađivanje međusobnih odnosa poslodavaca i zaposlenih sa međunarodnim normama koje važe u procesu rada u razvijenim zemljama.

Razvijenost industrijskih odnosa u Republici Srbiji nije na zadovoljavajućem nivou iz nekoliko razloga. Jedan od značajnijih razloga je neadekvatna poslodavačka scena (nove vlasničke strukture bez tradicije i kulture poslovanja, odnosno bez razvijenih industrijskih odnosa). Drugi razlog je ekonomski nepovoljna situacija velikog dela privrednih subjekata, posebno usložena neispunjavanjem materijalnih obaveza poslodavca prema zaposlenima (neisplaćene zarade i doprinosi za socijalno osiguranje). Treći razlog je zaostajanje za drugim, posebno razvijenim zemljama, u kvalitetu upravljanja u preduzećima.

Uzrok tome, uz neadekvatnu zakonodavnu i prateću regulativu, jeste i negativno istorijsko nasleđe, koje je ostavilo duboke tragove u shvatanjima i navikama ljudi koji su bili zaposleni u državnom ili društvenom sektoru u doba samoupravnog socijalizma, s jedne strane, i nepoznavanju ili neprihvatanju korporativne i kulture dijaloga od strane nove poslodavačke strukture.

Uprkos činjenici da razvoj industrijskih odnosa i nivo korporativnog upravljanja preduzećima, pa samim tim ni društveno odgovornog poslovanja, nije dostigao željeni nivo, bitno je da svi socijalni partneri – država, poslodavci i sindikati, budu svesni da se industrijski odnosi moraju stalno menjati, unapređivati i usklađivati sa tim odnosima u zemljama razvijene tržišne ekonomije, odnosno zemljama EU.

Nove forme, sadržaj i institucionalizacija industrijskih odnosa proizilaze iz konkretne privredne prakse, odnosno iz potreba i zahteva privrednog i tehnološkog razvoja, kao i potreba pridruživanja evropskim privrednim i društvenim kretanjima.

Nepovoljno stanje u oblasti industrijskih odnosa i korporativnog upravljanja u Srbiji traži hitne, ali i dobro koncipirane reforme, kako bi preduzeća stalno popravljala svoj poslovni imidž i mogla da postanu dobro vođena i konkurentna na domaćem i stranom tržištu. To podrazumeva, ne samo poštovanje zakona, već i nastavak, odnosno završetak privatizacionih procesa, uz poštovanje obaveza proizašlih iz privatizacije (investicije, socijalni program), kao i formulisanje i usvajanje kodeksa dobrog upravljanja uz stalno unapređivanje socijalnog dijaloga na svim nivoima.

U svemu ovome od **posebnog je značaja odnos između relevantnih, reprezentativnih predstavnika sveta kapitala i sveta rada**. Saradnja između UGS NEZAVISNOST i Unije poslodavaca Srbije u poslednjih nekoliko godina je, uprkos različitim prilazima i stavovima o nekim pitanjima, u usponu. Razmena mišljenja i istovetni stavovi vezani za tripartitne konsultacije, posebno o utvrđivanju reprezentativnosti socijalnih partnera, zajednički projekti vezani za najvažnija pitanja ekonomskog razvoja (reforma socijalnog sektora, neformalna ekonomija, bezbednost i zdravlje na radu, poreska politika i dr.) samo su neke od koordiniranih ili zajednički vođenih aktivnosti. **Zajednička platforma nastupa prema Vladi, kao temelj održivog razvoja, usaglašena u okviru projekta BOSMIP IV, kruna je dosadašnje i dobar nagoveštaj buduće saradnje.**





Ovaj dokument je sačinjen uz finansijsku pomoć Evropske komisije.